

Dr hab. Anna Zapalec
Profesor nadzwyczajny
w Instytucie Historii i Archiwistyki
Uniwersytetu Pedagogicznego
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotra Rypienia
pt. *Żywiecczyzna w latach II wojny światowej (1939-1945)*, Kraków 2017, ss. 363
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jacka Chrobaczyńskiego w Instytucie Historii
i Archiwistyki Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji
Edukacji Narodowej w Krakowie

Mgr Piotr Rypień postawił przed sobą ambitne zadanie całościowego, monograficznego ujęcia historii Żywiecczyzny w okresie drugiej wojny światowej. Ten problem badawczy niewątpliwie zasługiwał na podjęcie, gdyż opracowań dotyczących terenów polskich wcielonych do III Rzeszy w ujęciu mikrohistorycznym jest nadal stosunkowo mało. Mając na uwadze, że w okresie drugiej wojny światowej Polska została rozbita na kilka obszarów okupacyjnych wykazujących różne uwarunkowania, to poznanie realiów życia codziennego umożliwiłoby pełniejsze ukazanie funkcjonowania społeczności lokalnych w poszczególnych częściach okupowanych ziem polskich. Konieczne przy tym jest wyszukanie różnorodnego, często rozproszonego materiału źródłowego, pozwalającego na opis i analizę wojennej rzeczywistości na terenie danego powiatu.

W nawiązaniu do powyższego uznaję, że Autor rozprawy podjął ważny temat badawczy, a do jego opracowania pozyskał wartościowe materiały w regionalnych archiwach państwowych, kościelnych i szkolnych, a nawet sięgnął po materiały zebrane przez miejscowe stowarzyszenia działające na ziemi żywieckiej. Natomiast zdecydowanie gorzej oceniam wysiłek prowadzenia kwerend w polskich archiwach centralnych oraz w archiwach zagranicznych. Mam tu na myśli pominięcie archiwaliów Centralnego Archiwum

Wojskowego w Rembertowie, gdzie znajduje się duża część dokumentacji Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, w tym raporty sytuacyjne z terenów wcielonych do Rzeszy. Autor nie poinformował o kwerendzie prowadzonej w tym archiwum oraz nie skorzystał z tych źródeł. Tymczasem wspomniane sprawozdania zawierają informacje o sytuacji na terenie polskich ziem włączonych do Rzeszy. Dotyczą także Generalnego Gubernatorstwa oraz innych części polskich ziem okupowanych, co pozwala na porównawcze wykorzystanie tych informacji w prowadzonych badaniach. Podobnie po przeczytaniu rozprawy nie wiadomo o wynikach kwerendy w Studium Polski Podziemnej, a przecież jest to jedno z ważniejszych archiwów polskich za granicą przechowujące materiały o działalności Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie i do dziejów Polskiego Państwa Podziemnego. Byłaby również bardzo pożądana kwerenda w archiwach niemieckich. W tym ostatnim wypadku wskazówek źródłowych do poszukiwań mogłaby Autorowi dostarczyć chociażby praca Mirosława Sikory pt. *Niszczyć, by tworzyć. Germanizacja Żywiecczyzny przez narodowosocjalistyczne Niemcy 1939-1944/45* wydana w Katowicach w 2010 roku, która obszernie i w całości została poświęcona różnorodnym niemieckim działaniom germanizacyjnym na Żywiecczyźnie. Z kwerend zagranicznych doceniłam natomiast pozyskanie materiałów ze zbiorów Władysława Wawrzonka zdeponowanych w archiwum Instytutu im. Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Twórca tego zespołu był jednym z żołnierzy Obwodu ZWZ-AK Żywiec i po wojnie zgromadził część materiałów do historii konspiracji żywieckiej oraz prowadził korespondencję w tej sprawie z różnymi osobami.

Struktura rozprawy obejmuje „Wstęp”, siedem rozdziałów, które kolejno noszą tytuły: I: „Żywiecczyzna przed wybuchem II wojny światowej”; II: „Wojna 1939 roku i jej następstwa”; III: „Okupant. Wykonywanie okupacji”; IV: „Polityka ludnościowa”; V: „Saybusch Aktion”; VI: „Konspiracja i opór. Państwo podziemne”; VII: „Okupacji dzień powszedni” oraz „Epilog. Koniec okupacji. Próba bilansu. Społeczność «wychodząca» z wojny”. Rozprawę zamyka „Zakończenie”, spisy: tabel, zdjęć, załączników oraz „Źródła i bibliografia”. Uznaję, że tak przyjęta chronologiczno-problemowa struktura rozprawy pozwalała na szerokie omówienie i przedstawienie zagadnień szczegółowych. Natomiast uważam, że w osobnym rozdziale należało zebrać informacje i wnioski o życiu gospodarczym, gdyż był to jeden z najważniejszych aspektów życia codziennego pod okupacją niemiecką, a polityka i praktyka okupacyjna bardzo silnie oddziaływała na ekonomiczne położenie ludności. Zarówno w czasie działań zbrojnych, jak i w okresie okupacji polityka niemiecka była ukierunkowana na gospodarcze opanowanie i maksymalne

wykorzystanie terenów okupowanych na rzecz państwa niemieckiego i jego maszyny wojennej. Rozrzucenie w rozprawie tych zagadnień w różnych rozdziałach, tj. częściowo w rozdziale o polityce ludnościowej (rozdział czwarty) w podpunkcie zatytułowanym: „Życie gospodarcze i polityka ekonomiczna, kontyngenty i wywóz siły roboczej”, a częściowo w rozdziale siódmym w części zatytułowanej: „Położenie materialne ludności. Nielegalny rynek” oraz w „Epilogu...”, w którym Autor odniósł się do zniszczeń materialnych, spowodowało, że problematyka życia gospodarczego tworzy w rozprawie aż kilka oddzielnych wątków, przez co jest dużo trudniejsza całościowa analiza tych zagadnień i wysuwanie wniosków o prawidłowościach życia gospodarczego pod okupacją niemiecką w powiecie żywieckim.

We „Wstępie” Autor zawarł najważniejsze założenia pracy, w tym omówił: stan badań, podstawę źródłową, podstawowe metody badań oraz scharakteryzował i uzasadnił przyjętą strukturę pracy. Zostały również określone cele badawcze rozprawy, chociaż w mało uporządkowany sposób, gdyż najpierw przedstawione zostały one na stronie 6-8, a następnie Autor powrócił do tego wątku ponownie na stronie 15. Do uwag krytycznych dodam, że określenie geograficznego obszaru badań sprowadzono jedynie do krótkiego wyjaśnienia na stronie 6 w przypisie 4, gdzie zostało wspomniane, że przedmiotem analizy stał się powiat żywiecki w granicach z 1931 roku. Tymczasem informacja ta była jedną z najważniejszych dla charakterystyki zakresu prowadzonych badań, co powinno zostać wyraźnie podkreślone we „Wstępie” rozprawy.

W rozdziale pierwszym przedstawiono podziały administracyjne na badanym terenie, które ulegały zmianom w różnych okresach dziejów, w tym także po pierwszej wojnie światowej i w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Na stronie 38 rozprawy zostało podane, że w 1932 roku do powiatu żywieckiego włączono część terenów zlikwidowanego powiatu makowskiego (Maków Podhalański). Były to gminy należące do sądu grodzkiego w Suchej i w pracy należało wyraźnie zaznaczyć, że uwzględniano ten obszar w badaniach dla okresu wojny. W rozdziale oprócz tych zagadnień omówiono strukturę społeczną Żywiecczyny z głównym naciskiem na XIX i pierwsze dekady XX wieku, tj. do wybuchu drugiej wojny światowej, co z punktu widzenia przyjętego tematu badawczego należy uznać za słuszne. Taki zabieg umożliwiał poznanie stanu ludnościowego powiatu przed drugą wojną światową, a następnie dokonanie porównań z okresem okupacji oraz po jej zakończeniu, o czym Autor pisał w kolejnych rozdziałach. Scharakteryzowano również wydarzenia poprzedzające wybuch wojny z uwzględnieniem ich lokalnych kontekstów oraz polskie

przygotowania na wypadek wojny, które poczyniono na Żywiecczyźnie w 1939 r. Ta część dostarcza ciekawych opisów podjętych prac na rzecz przygotowania obrony oraz informacji o postawach i nastrojach ludności Żywiecczyzny wobec zagrożenia Polski ze strony Trzeciej Rzeszy. Mgr Piotr Rypień dokonał rekonstrukcji najważniejszych wydarzeń mających miejsce na badanym terenie i dokonał ich ocen, z którymi w większości należy się zgodzić. Tylko, co do jednej z nich byłabym bardziej ostrożna niż uczynił to Autor rozprawy, a mianowicie, gdy pisał o polskiej propagandzie w okresie zagrożenia niemieckiego (s. 60), kiedy to polskie władze zapewniały, że: „*Jesteśmy silni, zawarci i gotowi*”, co Autor rozprawy ocenił jako *haniebne «klamstwa» państwa i sanacji wobec społeczeństwa* (s. 60 w rozprawie). Trudno sobie jednak wyobrazić, aby w momencie największego niebezpieczeństwa władze Polski miałyby przyznawać się do słabości państwa oraz informować o braku przygotowania do wojny, a tym samym zachęcać swoich wrogów do łatwego ataku. Na s. 59 i 60 nie udało się zachować chronologii wydarzeń.

Oceniając treść rozdziału pierwszego muszę w tym miejscu wykazać błędy, zaniedbania, uchybienia i naruszenia podstawowych zasad w warsztacie naukowym historyka, co stoi w sprzeczności z uznanymi zasadami uprawiania badań naukowych i zachowania poprawności przy pisaniu prac naukowych z zakresu historii:

1. s. 18, akapit pierwszy, Autor zamieścił informacje o położeniu geograficznym Żywiecczyzny, w tym informacje o ukształtowaniu terenu. Znalazło się tutaj, jako tekst autorski, następujące zdanie w tekście główny rozprawy w brzmieniu:

W centrum regionu, u stóp Grojca (wzniesienie o wysokości 612 m. n.p.m.), tam, gdzie rzeka Koszarawa wpada do Soły, leży miasto Żywiec. [pisownia zachowana zgodnie z oryginałem – uwaga A.Z].

Autor w przypisie 56, jako źródło tych informacji powołał trzecie wydanie książki Tadeusza Ziętary pt. *Krajobraz Ziemi Żywieckiej* (Warszawa 1986, wyd. III poprawione) gdzie na s. 3 i 4 była mowa o geograficznym położeniu i ukształtowaniu terenu oraz krajobrazie Żywiecczyzny. W powoływanej książce T. Ziętary, można takie informacje byłoby wywodzić z pierwszego zdania „Wprowadzenia” do tejże książki (s. 3), które tutaj przytaczam dosłownie: *Nad Żywcem góruje wzniesienie Grojec o wysokości 612 m, którego stoki bardzo stromo opadają w dno doliny Soły* oraz trochę dalej ze zdania, którego treść była

następująca: *U podnóża rozciąga się rozległa Kotlina Żywiecka, w której u ujścia Koszarawy do Soly znajduje się miasto Żywiec – stolica Żywiecczyzny* (cyt. za T. Ziętara, *Krajobraz...*, s. 3). Niestety to jednak nie ta książka stała się źródłem dla przytoczonego powyżej fragmentu rozprawy doktorskiej, gdyż w zasobach internetu, m.in. w oficjalnym serwisie internetowym miasta Żywiec, ale także innych stronach internetowych dotyczących Żywca, funkcjonuje tekst prawie identyczny z tym, który zamieścił Autor w rozprawie, a mianowicie [poniżej podkreślono treść identyczną z fragmentem rozprawy doktorskiej – A.Z.]:

W centrum regionu, nad Jeziorem Żywieckim, u stóp Grojca (wzniesienie o wysokości 612 m. n.p.m.) i tam gdzie rzeka Koszarawa wpada do Soly leży miasto Żywiec – zwane często stolicą Beskidów¹.

Podobieństwo fragmentu z rozprawy i tekstu ze strony internetowej jest bardzo bliskie, a pominięcie niektórych części z tekstu funkcjonującego na stronach internetowych nie może zostać uznane za samodzielne tworzenie przez Autora akurat fragmentu rozprawy.

2. Niestety kolejne fragmenty rozdziału pierwszego również wykazały korzystanie przez Autora z zasobów internetowych bez prawidłowego powołania tych materiałów oraz zamieszczenia ich w rozprawie bez oznaczenia cytatu. Na stronie 18 w akapicie trzecim (ostatnim) w tekście głównym znajdujemy następujący fragment:

Ziemia żywiecka zajmuje około 1150 km² i leży na skrzyżowaniu dogodnych i od wieków ważnych szlaków handlowych z Węgier, Czech i Słowacji w kierunku Krakowa i Śląska.

Prawie identyczny fragment można odnaleźć w internecie na podstronie „Wikipedii” zatytułowanej „Portal Żywiec”, gdzie czytamy [poniżej podkreślono części identyczne z fragmentem zamieszczonym w rozprawie doktorskiej – A.Z.]:

Kotlina Żywiecka leży na skrzyżowaniu ważnych i dogodnych szlaków handlowych z Węgier i Czech w kierunku Krakowa i Śląska².

¹ Zob.: Brak nazwiska autora tekstu, *Położenie*, [w:] *Miasto Żywiec – oficjalny serwis miasta Żywca*, <http://www.zywiec.pl/polozenie.9> [skorzystano 23.10.2018 r.]. Zob. także: *Żywiecczyzna*, <http://www.wojewodztwoslaskie.celniej.pl/index2.php?id=zywiecczyzna> [skorzystano 14.11.2018 r.].

Niestety zdania zamieszczonego w rozprawie nie można uznać za parafrazę, pomimo wstawienia przez Autora własnych początkowych słów rozpoczynających to zdanie. Nie jest także usprawiedliwieniem to, że wskazany tekst na stronie Wikipedii jest częścią większego tekstu udostępnianego na licencji Creative Commons, a więc z pozwoleniem na jego kopiowanie i rozpowszechnianie. To jednak nie zwalniało z jego odpowiedniego oznaczenia skąd pochodził, oznaczenia cytatu oraz ewentualnych zmian, które w nim dokonano.

3. Dalej w rozdziale pierwszym przejęte dosłownie fragmenty z innych tekstów są już znacznie dłuższe i taka sytuacja występuje w przypisie 63 na stronie 20, w którym zamieszczono, jako objaśnienie do tekstu głównego rozprawy, następujący fragment dotyczący górali żywieckich:

To grupa zamieszkująca obszar Kotliny Żywieckiej, miejscami wykraczając poza nią (na wschodzie). Cechą charakterystyczną tej grupy jest strój, który w praktyce stanowi kryterium określające zasięg tej grupy oraz kultura duchowa, a także mocno wyodrębniony obszar zasiedlenia. Zachodnie krańce stanowiły przez wieki [pisownia za oryginałem – A.Z.] granice polityczne oddzielające Żywiecczynę od Śląska Cieszyńskiego. Górale żywieccy mieli znaczny udział w powstaniu młodszych grup góralskich: Orawiaków oraz górali czadeckich, do dziś odzwierciedlony w obliczu kulturowym tych grup oraz częściowo, ich gwarze. Górale żywieccy od zachodu sąsiadują z góralami śląskimi, od pd.-zach. z góralami czadeckimi, od pd.-wsch. z Orawiakami, od wschodu z Babiogórcami, od pn.-wsch. z ludnością przejściową kliszczacko-lachowską i od północy z Krakowiakami. Północna granica górali żywieckich w Beskidzie Śląskim i Małym ma charakter płynny, z pasem miejscowości przejściowych do Krakowiaków, a kilku – także do Ślązaków (włącznie z ewolucją stroju). Szerzej M. Małecki, Język polski na południe od Karpat, Kraków 1938, s. 61.

Jako źródło tych informacji powoływana została w przypisie książka M. Małeckiego, która zawiera, co prawda, odniesienia do gwar żywieckich, ale poza tym bardzo luźno wiąże się z informacjami podanymi w przypisie 63 rozprawy. Natomiast inaczej jest w przypadku stron internetowych, których teksty wykazują uderzające podobieństwo do powyżej wykazanego fragmentu rozprawy. Takie podobieństwa znajdziemy m.in. na blogu „Goralian. Górskie

² Portal Żywiec, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Portal:%C5%BBywiec/Historia/podstrona> [skorzystano 23.10.2018 r.]

klimaty”, gdzie czytamy [poniżej zostały podkreślone podobieństwa w tekście internetowym z fragmentem rozprawy - uwaga A.Z.]:

Górale żywieccy zamieszkują rozległy obszar Kotliny Żywieckiej, miejscami wykraczając poza nią (na wschodzie).

Charakterystycznym wyróżnikiem grupy jest strój, który w praktyce stanowi kryterium określające zasięg tej grupy oraz kultura duchowa, a także mocno wyodrębniony obszar zasiedlenia. Zachodnia granica jest zarazem pochodną granicy politycznej przez kilka stuleci oddzielającej Żywiecczyznę od Śląska Cieszyńskiego. Górale żywieccy mieli znaczny udział w powstaniu młodszych grup góralskich: Orawiaków oraz górali czadeckich, do dziś odzwierciedlony w obliczu kulturowym tych grup oraz, częściowo ich gwarze. Historia i współczesność Góralskiego Ruchu Regionalnego pokazuje, że Żywiecczyzna ogniskuje regionalizm góralski zachodniej części Góralszczyzny Polskiej odgrywając rolę analogiczną do tej, jaką dla całej Góralszczyzny Polskiej odgrywa Podhale. Wymownym świadectwem tego był Zjazd Górali Czadeckich, Żywieckich i Śląskich na Ochodziej 13. sierpnia 2000 r., w ramach Światowego Zjazdu Górali Polskich. Głównym ośrodkiem górali żywieckich jest Żywiec, jedynie miasto regionu, zarazem jednak, podobnie jak Jabłonków ośrodek odrębnej grupy mieszczańskiej. Górale żywieccy od zachodu graniczą z góralami śląskimi, od pd.'zach. z góralami czadeckimi, od pd.'wsch. z Orawiakami, od wschodu z Babiogórcami, od pn.'wsch. z ludnością przejściową kliszczacko'lachowską i od północy z Krakowiakami. Północna granica górali żywieckich w Beskidzie Śląskim i Małym ma charakter płynny, z pasem miejscowości przejściowych do Krakowiaków, a kilku ' także do Ślązaków (włącznie z ewolucją stroju)³.

4. Brak oznaczenia cytatu widać również na stronie 20 w akapicie drugim rozprawy (w tekście głównym), gdzie niektóre zdania zostały dosłownie zaczerpnięte z książki Stanisława Szczotki pt. „Z dziejów chłopów polskich” (wydanej w Warszawie w 1951 roku), którą jednak Autor podał w przypisie i prawidłowo powołał numer strony, z której przepisał niektóre zdania. To tylko dowodzi, że mgr Piotr Rypień uznał, że takie postępowanie nie jest nieprawidłowe. W rozprawie czytamy:

³ Tomasz [brak nazwiska], *Góralskie klimaty*, <http://goralian.blogspot.com/> [skorzystano 23.10.2018 r.]. Częściowo tekst także znajdziemy na stronie internetowej Związku Podhalań: J. Kowalczyk, *Górale żywieccy*, <http://zwiazek-podhalan.com/gorale-polscy/gorale-zywieccy/> [skorzystano 15.11.2018 r.].

Ważną rolę w dziejach Żywiecczyny odegrali wędrowcy przybyli w te okolice z Balkanów – Wołosi. Przez Siedmiogród i Rumunię dotarli ze stadami owiec i kóz najpierw na Huculszczyznę, by później po jednej i po drugiej stronie Karpat dotrzeć aż na Morawy. Sposób gospodarki przeniesiony z Półwyspu Bałkańskiego, uzupełniony wpływami ruskimi i słowackimi, wywarł charakterystyczne piętno na urządzenia pasterskie i tryb życia mieszkańców Żywiecczyny.

Natomiast tekst Stanisława Szczotki w jego książce był następujący [poniżej w tekście podkreślono fragmenty, które znalazły się w rozprawie bez oznaczenia cytatu - uwaga A.Z.]:

Doniosłą rolę w osadnictwie polskiej góralszczyzny odegrali w przeszłości wędrowcy, którzy przybyli w te okolice z Bałkanu; byli to tzw. Wołosi zajmujący się gospodarką pasterską. Przez Siedmiogród i Rumunię przybyli oni ze stadami owiec i kóz na Huculszczyznę, by później po jednej i drugiej stronie łańcucha Karpat dotrzeć aż na Morawy. Trzeba zresztą pamiętać, że podczas wędrówki na zachód dołączyła do nich miejscowa ludność ruska, słowacka i polska. Sposób gospodarki przeniesiony z Półwyspu Bałkańskiego, uzupełniony wpływami ruskimi i słowackimi, wywarł swe charakterystyczne piętno na urządzenia pasterskie i cały zresztą tryb życia chłopów na polskiej góralszczyźnie⁴.

Ponadto z powyższego wynika, że Autor rozprawy zmienił częściowo sens wypowiedzi S. Szczotki, który swoje wnioski odnosił do góralszczyzny w ogóle, a nie tylko do Żywiecczyny, co należało zaznaczyć odpowiednim komentarzem w tekście rozprawy.

5. Na stronie 21 w akapicie pierwszym mgr Piotr Rypień przywołał informacje o najważniejszych wydarzeniach z XIV wieku, które wiązały się z historią Żywca. W przypisie wykazał, że oparł się na publikacji F. Augustina pt. *Kroniki żywieckie od czasów zmierzchłych do 1845 r.*, która ukazała się w 2007 r. Niestety na powoływanej stronie „Kronik żywieckich...” (s. 460) nie ma większości podanych przez niego informacji w akapicie pierwszym rozprawy⁵. Autor zapewne korzystał jeszcze z innych źródeł informacji. Prawdopodobnie także ze „Wstępu” do drukowanego wydania źródeł do dziejów

⁴ S. Szczotka, *Z dziejów chłopów polskich*, Warszawa 1951, s. 193.

⁵ F. Augustin, *Kroniki żywieckie od czasów zmierzchłych do 1845 r.*, Żywiec-Kraków 2007, s. 460.

Żywiecczyny pt. *Materiały do dziejów miasta Żywca od XV do XVIII wieku*, które zebrał i wydał w 1957 r. Franciszek Lenczowski. Świadczyłoby o tym podobieństwo obu tekstów⁶. W tym wypadku w przypisie do akapitu pierwszego (przypis 65) powinny w tym wypadku zostać wykazane obok książki F. Augustina również *Materiały do dziejów miasta Żywca...*, s. 9.

6. Na stronie 22 rozprawy w tekście głównym czytamy:

Miasto założono obok wsi Stary Żywiec w miejscu pod względem gospodarczym, handlowym i obronnym dogodnie położonym. Umiejscowione było wyżej niż stara osada, w łatwiejszych do obrony widłach rzek Soły i Koszarawy.

Powyższy tekst oparty został na słowach ze „Wstępu” autorstwa Franciszka Lenczowskiego zamieszczonego w *Materiałach do dziejów miasta Żywca...* na s. 10. Publikację tę wykazano w rozprawie w przypisie 70 odnoszącym się do powyższego fragmentu tekstu. Autor jednak nazbyt wiernie trzymał się tekstu powoływanej publikacji i trudno uznać w tym wypadku tworzony przez niego tekst autorski za parafrazę. Dla porównania przytaczam poniżej odnośny fragment tekstu F. Lenczowskiego [poniżej podkreślono fragmenty, które znalazły się w rozprawie bez oznaczenia cytatu – uwaga A.Z.]:

*Miasteczko zostało lokowane obok wsi Stary Żywiec w miejscu pod względem gospodarczym, handlowym i obronnym dogodnie położonym, bo w ramionach Soły i jej głównego dopływu Koszarawy*⁷.

Niestety i dalej w rozprawie mają miejsce podobne przypadki w tekście głównym rozprawy, czego przykłady zamieszczam poniżej w recenzji.

7. W rozprawie na s. 22 w przypisie 76, znalazł się następujący fragment:

Piotr Komorowski, herbu Korczak, pierwszy właściciel Państwa żywieckiego wkrótce zmienił orientację polityczną i poparł króla Węgier, Macieja Korwina, który

⁶ *Materiały do dziejów miasta Żywca od XV do XVIII wieku*, zebrał, objaśnił i wstępem opatrzył F. Lenczowski, Żywiec 1957, s. 9.

⁷ Tamże, s. 10.

sprzymierzył się z zakonem krzyżackim przeciw Polsce. W 1477 Kazimierz Jagiellończyk podjął przeciwko Komorowskich [pisownia zgodnie z tekstem rozprawy – uwaga A.Z.] akcję zbrojną zakończoną m.in. zniszczeniem zamku w Żywcu. Udało im się jednak uzyskać królewskie przebaczenie i mogli dalej panować na Żywiecczyźnie.

Niemal identyczny tekst do powyżej zaprezentowanego funkcjonuje na różnych stronach internetowych (powołujących się na Wikipedię). Trudno mi rozsądzić, z której z nich zaczerpnął go Autor rozprawy. Wstawienie przez niego kilku własnych słów nie zmieniło tu wiele. Poniżej przytaczam fragment z „Wikipedii” [podkreślono fragmenty, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

*Piotr Komorowski, pierwszy właściciel Państwa, wkrótce zmienił orientację polityczną i poparł króla Węgier, Macieja Korwina, który sprzymierzył się z zakonem krzyżackim przeciw Polsce. W 1477 r. Kazimierz Jagiellończyk podjął przeciwko Komorowskim akcję zbrojną zakończoną m.in. zniszczeniem zamku w Żywcu. Udało im się jednak uzyskać królewskie przebaczenie i mogli dalej panować na Żywiecczyźnie*⁸.

8. W rozprawie doktorskiej na s. 23, przypis 77, znajduje się następujących tekst, w którym niektóre fragmenty powinny były zostać oznaczone, jako cytaty:

Zamiast pełnej nazwy dzielnicy Galicja i Lodomeria bardzo często w mowie potocznej używano słowa Galicja, które zaczęto stosować po I rozbiorze Polski, kiedy to Austrii przypadły ziemie obejmujące m.in. Ruś Czerwoną ze Lwowem, Przemyślem, Sanokiem i Belzem, południową Małopolskę z Oświęcimiem, Tarnowem, i Nowym Sączem oraz zachodni fragment Podola (Tarnopol, Zbaraż) i fragment ziemi chełmsko-włodzimierskiej z Zamościem. Ziemie te uzyskały status kraju koronnego Austrii o oficjalnej nazwie Królestwo Galicji i Lodomerii (niem. Königreich Galizien und Lodomerien, ukr. Королівство Галичії і Лодомерії lub w formie zreukrainizowanej Королівство Галичини і Володимирії). Używając tytułu Rex Galiciae et Lodomeriae, Austria starała się uzasadnić prawo – jako spadkobierców korony węgierskiej – do zajętych ziem. W wyniku tego zabiegu propagandowego znaczenie nazwy Galicja

⁸ Żywiec, <https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BBywiec> [skorzystano 23.10.2018 r.]; Zob. także: <https://www.szkolnictwo.pl/szukaj.%C5%BBywiec> [skorzystano 14.11.2018 r.].

rozszerzyło się na ziemie nigdy nie wchodzące w skład Księstwa Halickiego. Szerzej [w:] Z. Fras, Galicja, Wrocław 2002.

W powyższym tekście część fragmentów niestety jest łudząco podobna do jednego z tekstów Wikipedii, czego jednak Autor nie wykazał w rozprawie oraz nie oznaczył jako cytatu [poniżej podkreślono fragmenty, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

*Określenie Galicja i Lodomeria, potocznie skracane do samej tylko Galicji, do szerszego użycia weszło po I rozbiorze Polski. Wówczas to Austrii przypadły ziemie obejmujące m.in. Ruś Czerwoną ze Lwowem, Przemyślem, Sanokiem i Belzem, południową Małopolskę z Oświęcimiem, Tarnowem i Nowym Sączem oraz zachodni fragment Podola (Tarnopol, Zbaraż) i fragment ziemi chełmsko-włodzimierskiej z Zamościem. Tereny te uzyskały w 1849 status kraju koronnego Austrii o oficjalnej nazwie Królestwo Galicji i Lodomerii (niem. *Königreich Galizien und Lodomerien*, ukr. *Королівство Галиції і Лодомерії* lub w formie zreukrainizowanej *Королівство Галичини і Володимирії*). Nawiązując do tytułu *Rex Galiciæ et Lodomeriæ*, dyplomacja austriacka starała się uzasadnić prawo monarchów austriackich – jako spadkobierców korony węgierskiej – do zajętych ziem. W wyniku tego zabiegu propagandowego znaczenie nazwy Galicja rozszerzyło się na ziemie nigdy nie wchodzące w skład Księstwa Halickiego⁹.*

9. Na s. 24/25 w tekście głównym rozprawy również znajduje się fragment bez oznaczenia cytowania:

Nowy browar Habsburgów został wzniesiony w miejscu gorzelni, a architektem całej inwestycji był Karl Pietschka, który w latach 1852-1891 był autorem projektów budowlanych wszystkich budynków i urządzeń Browaru we wsi Pawlusie.

Prawie identyczne zdanie znajdujemy w Wikipedii na stronie poświęconej browarowi w Żywcu oraz także na innych stronach internetowych. Trudno więc stwierdzić, z której z nich korzystał Autor rozprawy. Natomiast żadnej z nich nie powołał, a cytatu nie oznaczył

⁹ *Królestwo Galicji i Lodomerii*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%B3lestwo_Galicji_i_Lodomerii [skorzystano 23.10.2018 r.].

[poniżej podkreślono fragmenty z Wikipedii, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

Nowy browar Habsburgów został wzniesiony w miejscu gorzelni, a architektem całego przedsięwzięcia był Karol Pietschka, który w latach 1852-1891 był autorem projektów budowlanych wszystkich budynków i urządzeń Browaru na Pawlusi¹⁰.

10. Podobnie stało się na s. 31, gdzie w tekście głównym w akapicie drugim mamy zdanie, które nie zostało oznaczone jako cytata:

W latach 1912 i 1913 powstały również drużyny skautów: najpierw drużyna męska, a rok później żeńska, których organizatorem był Tadeusz Jänich.

Identyczny fragment można odnaleźć w Wikipedii, na podstronie *Portal Żywiec*, gdzie czytamy:

W latach 1912 i 1913 powstały również drużyny skautów, najpierw drużyna męska, a rok później żeńska, których organizatorem był Tadeusz Jänich.¹¹

11. Niestety czerpanie tekstów ze stron internetowych w ich dosłownym brzmieniu i bez oznaczenia pochodzenia tych informacji miało miejsce także na s. 32 rozprawy w tekście głównym w akapicie drugim, gdzie znajduje się następujące zdania:

Zaraz po wymarszu I Kompanii rozpoczęto kompletowanie stanu osobowego II Kompanii pod dowództwem Tadeusza Jänicha, założyciela pierwszej drużyny skautowej w Żywcu, które zakończyło się werbunkiem 300 ochotników. 22 sierpnia 1914 roku II Kompania odmaszerowała do Wadowic, a stamtąd do Krakowa. Dzięki działalności Powiatowego Komitetu Narodowego prowadzono dalszy werbunek oddziałów, gromadzono potrzebne środki pieniężne oraz stosowne wyposażenie. 21 września 1914 roku odmaszerowała z Żywca do Krzeszowic kolejna III Kompania w liczbie 148 legionistów, do których 3 października dołączyło 32 żołnierzy.

¹⁰ Browar w Żywcu, https://pl.wikipedia.org/wiki/Browar_w_%C5%BBywcu [skorzystano 23.10.2018 r.] i inne.

¹¹ Portal Żywiec, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Portal:%C5%BBywiec/Historia/podstrona> [skorzystano 23.10.2018 r.].

Dla porównania zamieszczam odnośny tekst Wikipedii widniejący na podstronie *Portal Żywiec*, gdzie odnajdujemy identyczne treści jak w rozprawie. Niektóre fragmenty funkcjonują także na innych stronach internetowych, ale żadnej z nich Autor rozprawy nie podał [poniżej podkreślono fragmenty z Wikipedii, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

Zaraz po wymarszu I Kompanii rozpoczęto kompletowanie stanu osobowego II Kompanii pod dowództwem Tadeusza Jänicha, założyciela pierwszej drużyny skautowej w Żywcu, które zakończyło się werbunkiem 300 ochotników 22 sierpnia 1914 r. II Kompania odmaszerowała do Wadowic, a stamtąd do Krakowa. Dzięki działalności Powiatowego Komitetu Narodowego, prowadzono dalszy werbunek oddziałów, gromadzono środki pieniężne na żołd, umundurowanie i wyposażenie. 21 września 1914 odmaszerowało z Żywca do Krzeszowic kolejna 3 Kompania w liczbie 148 legionistów, a 3 października odmaszerowało dalszych 32.¹²

12. Na s. 37 w tekście głównym rozprawy doktorskiej w akapicie trzecim, znajduje się następujący tekst:

Po nierozstrzygniętej dwudniowej bitwie pod Skoczowem (28-30 stycznia 1919 roku) obie strony pod naciskiem ententy zdecydowały się na rozejm. Jego efektem było podpisanie 3 lutego 1919 roku układu o tymczasowej granicy na Śląsku Cieszyńskim. Na mocy jego postanowień ustalono nową linię demarkacyjną wzdłuż linii Kolei Koszycko-Bogumińskiej (strona czechosłowacka uzyskała południowo-zachodnią część powiatów, Cieszyn i Frysztat), kontrolowanych przed inwazją przez Polskę. Walki już z mniejszym nasileniem trwały do końca lutego.

Przytoczony powyżej fragment rozprawy został oznaczony przypisem 110 z powołaniem się na książkę Wojciecha Janika pt. *Bitwa pod Skoczowem 28-30 stycznia 1919 roku. Geneza, przebieg, skutki*, która była wydana w Cieszynie w 1999 roku. Jednak analiza treści powołanej książki oraz ocenianego tutaj akapitu rozprawy skłania do uwagi, że podstawą jego napisania z pewnością nie była jedynie książka Wojciecha Janika. Zwłaszcza, że jeden z jego

¹² Tamże.

fragmentów odnajdujemy w Wikipedii na podstronie pt. *Czechosłowacko-polskie konflikty graniczne*, który jest identyczny z fragmentem rozprawy, a nie został oznaczony jako cytata [poniżej podkreślono fragmenty, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

W dniach 28–30 stycznia doszło do nierozstrzygniętej bitwy pod Skoczowem, w związku z czym wieczorem, z powodu nacisku Ententy, nastąpiło zawieszenie broni. Strona czechosłowacka jednak nie chciała zrezygnować ze swego celu włączenia całego Księstwa Cieszyńskiego do Czechosłowacji i dopiero po bardzo silnych naciskach mocarstw zachodnich władze w Pradze zgodziły się przystąpić do negocjacji. 3 lutego podpisano polsko-czechosłowacki układ o tymczasowej granicy na Śląsku Cieszyńskim, w myśl którego ustalono nową linię demarkacyjną wzdłuż linii Kolei Koszycko-Bogumińskiej (strona czechosłowacka uzyskała południowo-zachodnią część powiatów Cieszyn i Frysztat, kontrolowanych przed inwazją przez Polskę). Zmuszenie strony czechosłowackiej do realizacji postanowień tej umowy okazało się bardzo trudne. Przeciągające się negocjacje w sprawie wycofania się wojsk czechosłowackich były kilkakrotnie przerywane ponownymi atakami żołnierzy czechosłowackich, którzy próbowali pokonać słabsze oddziały polskie (ostatnie walki zostały podjęte przez wojsko czeskie pomiędzy 21–24 lutego)¹³.

Podkreślony fragment tekstu z Wikipedii, funkcjonuje również na niektórych innych stronach internetowych, ale nie zwalniało to Autora rozprawy doktorskiej z oznaczenia cytatu i prawidłowego wykazania jego źródła pochodzenia.

13. Na stronie 38 rozprawy doktorskiej w tekście przypisu 111 znalazło się zdanie:

W 1906 roku dokonano reorganizacji powiatu sądowego ślemieńskiego, którego siedziba została przeniesiona do Suchej. Do powiatu sądowego żywieckiego przeniesiono wówczas Łękawicę, Okrajnik, Łysinę, Kocierz Rychwałdzki, Kocierz Moszczanicki, Gilowice, Rychwałd, Rychwałdek i Pewel Ślemieńską.

¹³ *Czechosłowacko-polskie konflikty graniczne*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Czechos%C5%82owacko-polskie_konflikty_graniczne [skorzystano dnia 24.10.2018].

Powyższe zdanie, funkcjonuje w różnych tekstach internetowych, w tym m.in. na stronach Wikipedii, w identycznym brzmieniu, które dla porównania przytaczam [poniżej w tekście cytowanym podkreślono fragmenty, które są identyczne z tekstem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.]:

*W 1906 roku dokonano reorganizacji powiatu sądowego ślemieńskiego, którego siedziba została przeniesiona do Suchej. Do powiatu sądowego żywieckiego przeniesiono wówczas Łękawicę, Okrajnik, Łysinę, Kocierz Rychwałdzki, Kocierz Moszczanicki, Gilowice, Rychwałd, Rychwałdek i Pewel Ślemieńską*¹⁴.

Oprócz wykazanych już powyżej, w tekście głównym rozprawy znajdują się zdania lub ich fragmenty nieoznaczone jako cytaty, które dosłownie zostały przejęte z publikacji, chociaż Autor rozprawy wykazał w przypisach tytuły i strony tych publikacji. Dotyczy to:

- zdania na s. 25 w akapicie pierwszym rozprawy, które brzmi: *Na gruncie dawnego dominium powstały dwa obszary administracyjno-terytorialne – gmina wiejska i obszar dworski*, które pochodzi z rozdziału Józefa Hampla pt. *W okresie niewoli narodowej i dobie autonomicznej* zamieszczonego w publikacji *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel i F. Kiryk, Kraków 1998, s. 138;
- zdania na s. 31 w akapicie pierwszym, które brzmi: *Powiat żywiecki miał najniższy w całej Galicji odsetek ludności żydowskiej, bo zaledwie 1,66%*, które również pochodzi z rozdziału Józefa Hampla pt. *W okresie niewoli narodowej i dobie autonomicznej* zamieszczonego w publikacji *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel i F. Kiryk, Kraków 1998, s. 148;
- zdania na s. 34 w akapicie 1, gdzie czytamy: *Akt 5 listopada 1916 roku był często odbierany jako początek przyznania Polsce niepodległości*, które także zaczerpnięte zostało z rozdziału Józefa Hampla pt. *W okresie niewoli narodowej i dobie autonomicznej* zamieszczonego w publikacji *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel i F. Kiryk, Kraków 1998, s. 185, a które w oryginale brzmiało: *Akt dwóch cesarzy z 5 listopada 1916 roku, często odbierany był jako początek przyznania Polsce niepodległości*.

Do innych błędów, niedokładności lub nieprecyzyjnych powołań w rozdziale pierwszym należą:

- na s. 24 w tekście głównym za ks. Janotą (zob.: E. Janota, *Wiadomość historyczna i jeograficzna o Żywiecczyźnie*, Cieszyn 1859, s. 95-96) podano, że w połowie XIX wieku na

¹⁴ Powiat żywiecki, https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_%C5%BCywiecki [skorzystano 29.10.2018 r.].

Żywiecczyźnie było 9 szkół ludowych z 1200 dziećmi. Autor mógł jednak dodatkowo dodać, że w dolinie Suchej było jeszcze 12 szkół, do których chodziło 800 dzieci, o czym również pisał Janota w tej części swojego artykułu (s. 96);

- nie wiadomo skąd została zaczerpnięta informacja zamieszczona na s. 34 w akapicie drugim rozprawy (opatrzona przypisem 102), w którym zostało podane: „Z bardzo skąpych danych wynika, że spośród 778 legionistów pochodzących z Żywiecczyzny zginęło przynajmniej 31”. Mgr Piotr Rypień powołał się na książkę Władysława Motyki pt. *Za nasom ślebode, za Ojczyzne miłom. Tradycje góralskie i górskie w Wojsku Polskim* wydaną w Milówce w 2008 r., ale na powołanej przez niego stronie publikacji takich informacji nie można w ogóle odnaleźć (powołano stronę 27).

- na s. 18 w przypisie 58 poinformowano, że Andrzej Komoniecki, autor kroniki zatytułowanej *Chronografia albo dziejopis żywiecki* (ukazała się drukiem w 1987 w Żywcu, a opracowali i przygotowali ją do druku Stanisław Grodziski i Irena Dwornicka), pod rokiem 1448 miał podać informację o powodzi, a w jej konsekwencji ponownym lokowaniu miasta w nowym miejscu. Niestety na powoływanej 27 stronie kroniki nie ma takiej informacji, co więcej nie ma tam w ogóle mowy o roku 1448. Wydarzenia z 1448 r. w *Chronografii...* omawiane są przez Komonieckiego na s. 33, ale i tam nic nie zostało napisane o powodzi i nowym lokowaniu miasta;

- s. 22, przypis 73, nieprawidłowo powołano stronę publikacji, z której miały pochodzić informacje powołane przez Autora rozprawy. Zamiast strony 115, powinna być strona 11;

- s. 22, przypis 74, 75, 76, trudno odnaleźć na stronach podanych tam publikacji informacje, które znalazły się w tekście głównym. Przy niektórych z nich Autor nieprawidłowo podał strony, myląc się nawet o kilkadziesiąt stron, np. przy powołanej przez niego w przypisie 76 publikacji E. Janoty pt. *Wiadomość historyczna i jeograficzna o Żywiecczyźnie* (Cieszyn 1859) zamiast stron 18-30, powinny być powołane strony 60-77. Na kolejnych stronach wstąpiły podobne błędy, co przekonuje, że Autor niedokładnie sporządzał przypisy w rozdziale pierwszym i niedokładnie podał strony niektórych powoływanych publikacji: na s. 24 w przypisie 80 oraz na s. 34 w przypisie 102; pomylił strony w powoływanych publikacjach na s. 26 w przypisie 86, również na s. 37 w przypisie 109 i na s. 49 w przypisie 131; w ogóle nie podał stron powoływanych publikacji: na s. 24 w przypisie 81 oraz na s. 38 w przypisie 113;

- na s. 35 błędnie została podana pisownia nazwiska – obecnie jest: Jan Seeman, powinno być: Jan Seemann.

Treść rozdziału pierwszego została opracowana przede wszystkim w oparciu o literaturę przedmiotu, źródła wspomnieniowe oraz teksty internetowe. Tych ostatnich sporą część mgr P. Rypień nie wykazał, chociaż czerpał z nich informacje, a nawet całe zdania lub fragmenty tekstów. Ogólnie rozdział pierwszy nie ma charakteru badawczego, a co najwyżej oddaje dotychczasowy stan wiedzy na temat Żywiecczyny. Brak w nim szerszego sięgnięcia do archiwaliów, gdyż Autor uczynił to jedynie wyjątkowo, a w dostępnych zasobach cyfrowych zrobił kwerendę bardzo skromnie. Można było pójść chociażby śladami autorów pracy zbiorowej pt. *Sucha Beskidzka* pod redakcją Józefa Hampla i Feliksa Kiryka (Kraków 1998), w której znalazły się rozdziały o poszczególnych okresach dziejów miasta oraz wykazane zostały archiwa i zespoły archiwalne do historii regionalnej. Ponadto popełnione przez Autora uchybienia warsztatowe polegające na braku oznaczenia cytatów, które wykazałam powyżej, to rażące naruszenia zasad naukowego warsztatu historyka. Poniżej przedstawiam dalszą część recenzji rozprawy dla dopełnienia całokształtu oceny.

Kolejny rozdział poświęcony został obronie ziemi żywieckiej podczas kampanii polskiej w 1939 r. oraz pierwszym tygodniom okupacji wojskowej. Pod względem objętości jest on jednym z najmniejszych w rozprawie. Jego treść dotyczy polskiego wysiłku obronnego w celu powstrzymania ataku niemieckiego na terenie Żywiecczyny na poszczególnych punktach obrony oraz dotyczy działań zbrojnych we wrześniu 1939 r. na analizowanym terenie. Tekst został oparty głównie na literaturze przedmiotu, w tym publikacjach popularnonaukowych do jakich należy zaliczyć kilkunastostronicowe opracowanie S. Suchanka pt. *Węgierska Górka – „Westerplatte Południa”* wydane w 2003 (wcześniejsze wydanie w 2002 r.) oraz na materiałach wspomnieniowych, a sporadycznie na archiwaliach. Na tym tle wyróżnia się podrozdział zatytułowany „Klęska. Postawy, zachowania, nastroje”, który przede wszystkim opracowany został na podstawie relacji świadków wydarzeń zebranych przez Autora rozprawy. Scharakteryzowano w nim sytuację społeczeństwa ziemi żywieckiej w czasie kampanii polskiej i stał się próbą nakreślenia nastrojów i postaw ludności miejscowej w pierwszych tygodniach wojny. Tutaj znalazły swoje odzwierciedlenie takie zagadnienia jak: zniszczenia wojenne, ucieczki i uchodźcy wojenni, postawy mniejszości niemieckiej. Należy jednak uznać, że kilkanaście relacji, którymi dysponował Autor pozwoliło mu oddać jedynie indywidualne odczucia świadków wydarzeń. Studia nad tymi zagadnieniami wymagałyby jednak jeszcze szerszego i różnorodnego materiału źródłowego, co umożliwiłoby postawianie dobrze uargumentowanych wniosków o postawach ludności miejscowej. Szkoda, że w tym rozdziale Autor nic nie napisał o jeńcach polskich w niewoli

niemieckiej. Nie dowiemy się z rozprawy ilu żołnierzy na ziemi żywieckiej dostało się do niewoli i gdzie zostali oni odesłani, ani jakie były ich losy. Należałoby podjąć szersze poszukiwania w archiwach niemieckich dla ukazania wydarzeń z kampanii polskiej na Żywiecczyźnie. W dalszej części rozdziału Autor skupił się na okresie okupacji wojskowej, a następnie poświęcił uwagę pierwszym tygodniom okupacji cywilnej po włączeniu Żywiecczyny do Trzeciej Rzeszy. Słusznym było przedstawienie dyskusji i koncepcji niemieckich dotyczących włączenia tego terenu do państwa niemieckiego oraz zaznaczenie pierwszych zmiany w życiu codziennym po wejściu powiatu żywieckiego w skład rejencji katowickiej.

Niestety i w tym rozdziale znalazły się fragmenty, w których nie zostały oznaczone cytowania:

1. na s. 65, w akapicie drugim, jedno ze zdań w tekście głównym rozprawy Autor powinien oznaczyć jako cytat, gdyż zostało przez niego przepisane z publikacji powoływanej w rozprawie doktorskiej w przypisie 167 rozprawy doktorskiej. Chodzi tu o zadanie:

*Na przedpolu fortów rozlokowano zasieki z drutu kolczastego w celu utrudnienia dojścia oraz wkopano tzw. kozły z szyn kolejowych, stanowiące przeszkodę dla czołgów, które pochodzi z opracowania S. Suchanka pt. *Węgierska Górka – „Westerplatte Południa”* (wydanie 2002 r.), s. 10.*

2. Problemy z parafrazowaniem wystąpiły na s. 74 w akapicie pierwszym, do którego odnosi się przypis 198, przy czym należy podkreślić, że Autor prawidłowo podał tutaj w przypisie publikację, na której się oparł. Jednak w tekście głównym rozprawy mamy następujący tekst:

Na mocy ustawy hitlerowskiej „O obronie państwa” z 21 maja 1935 r. (uzupełnionej nowelą z 4 września 1939 roku) z chwilą rozpoczęcia działań wojennych pełnia władzy przechodziła na naczelnego dowódcę sił lądowych oraz na poszczególnych dowódców armii w ich rejonie działania.

Powyższy fragment w oryginale brzmiał (I. Sroka, *Górny Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie pod okupacyjnym zarządkiem wojskowym*, Katowice 1975):

Na mocy ustawy hitlerowskiej „O obronie państwa” z 21 maja 1935 roku (uzupełnionej nowelą z 4 września 1939 roku) pełnia władzy (vollziehende Gewalt)

*z chwilą rozpoczęcia działań wojennych automatycznie miała przejść na naczelnego dowódcę wojsk lądowych oraz na dowódców armii w ich pasach działania*¹⁵.

Z innych błędów popełnionych w rozdziale drugim należy wykazać, że:

- w niektórych przypisach błędnie podano strony powoływanych publikacji, na których miały znajdować się powoływane informacje w tekście głównym rozprawy (s. 67, przypis 176; s. 78, przypis 219; s. 78, przypis 221);
- na stronie 77 rozprawy Autor w oparciu o publikację Andrzeja Szefera pt. *Hitlerowskie próby zasiedlenia ziemi śląsko-dąbrowskiej w latach II wojny światowej (1939-1945)*, wydanej w Katowicach w 1945 r., pisał o formowaniu się we wrześniu 1939 r. straży cywilnych, które miały być pierwszymi niemieckimi organami porządkowymi. Muszę jednak zwrócić uwagę, że Andrzej Szefer, którego książka została powołana w rozprawie w przypisie 209, pisał w odnośnym fragmencie ogólnie o sytuacji na Śląsku we wrześniu 1939 r., a nie jedynie o Żywiecczyźnie, co należało w rozprawie opatrzyć odpowiednim komentarzem. Oczekiwałamby również, że Autor rozprawy jeszcze bardziej szczegółowo odnieść się do tego problemu na badanym przez niego terenie, poprzez szersze wykorzystanie materiałów źródłowych i uchwyci cechy specyficzne;
- na stronie 81 rozprawy mylnie została określona liczba mieszkańców powiatu żywieckiego pod koniec 1939 roku. W rozprawie czytamy: „Liczba mieszkańców pod koniec 1939 r. wynosiła 140 993”. Jako źródło tych informacji powołana została w przypisie 232 książka Stanisława Dobosza pt. *Wojna na Ziemi Żywieckiej od kwietnia 1939 do kwietnia 1945* wydana w Żywcu w 2004 r. Pragnę jednak zwrócić uwagę, że S. Dobosz w swojej książce na s. 53 w tabeli pt. „Wyniki policyjnego spisu ludności powiatu żywieckiego przeprowadzonego w okresie 17-23 XII 1939 r.”, na którą to powoływał się mgr Piotr Rypień, podał jednak, że według niemieckich danych spisowych w powiecie żywieckim ogółem było w tym czasie 149 939 ludności;
- nieprawidłowo powołano się na s. 80 w akapicie pierwszym na publikację Czesława Brzozy pt. „W odrodzonej Rzeczypospolitej”, która ukazała się w pracy zbiorowej zatytułowanej *Sucha Beskidzka* pod redakcją Józefa Hampla i Feliksa Kiryka (Kraków 1998), a została wykazana w rozprawie w przypisie 226. Informacje podane w akapicie pierwszym rozprawy nie mogą pochodzić ze stron 217 i 218 powołanego rozdziału autorstwa Czesława Brzozy.

¹⁵ Cyt. za: I. Sroka, *Górny Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie pod okupacyjnym zarządem wojskowym*, Katowice 1975, s. 105.

Rozdział trzeci poświęcony został omówieniu wprowadzania i funkcjonowania niemieckiego systemu okupacyjnego. Słusznie rozpoczyna się on określeniem niemieckich celów polityki okupacyjnej oraz charakterystyką nowego podziału administracyjnego. Autor odniósł się do poszczególnych struktur i szczebli administracji terenowej i udało się mu odtworzyć często imiennie, kto kierował poszczególnymi urzędami niemieckimi w okręgach urzędowych, gminach, sołectwach, w administracji państwowej oraz niemieckim aparatem represji. Tekst został uzupełniony o tabele i wykresy prezentujące sieć poszczególnych urzędów niemieckich, co umożliwiło szybkie zapoznanie się z tymi zagadnieniami. To w tym rozdziale Autor zawarł również takie problemy szczegółowe jak: niemieckie obozy dla Polaków (niem. *Polenlager*), które stały się jedną z form represji okupanta; próby zniemczenia Żywiecczyny poprzez wprowadzenia „niemieckiej listy narodowościowej” (niem. *Deutsche Volksliste*); ocena niemieckiego projektu „Goralenvolk” w kontekście wydarzeń na Żywiecczyźnie; lokalne struktury NSDAP w powiecie żywieckim; struktury wojskowe i pobór do niemieckiego wojska oraz niemiecki spis ludności na Żywiecczyźnie w grudniu 1939 r. Za ważne należy uznać omówienie zasad realizacji *Deutsche Volksliste* na Żywiecczyźnie oraz ukazanie różnych aspektów tego zjawiska i przyczyn podpisywania „niemieckiej listy narodowościowej”. Autor przedstawił w oparciu o źródła niemieckie dane statystyczne charakteryzujące efekty tej akcji w latach 1941-1943 na badanym terenie. Natomiast słabo opracowane i właściwie jedynie w rozprawie zasygnalizowane zostały niemieckie obozy dla Polaków (niem. *Polenlager*), do których skierowano część osób z Żywiecczyny. Do tego zagadnienia odniesiono się jedynie na trzech stronach tekstu, wykorzystując przy tym bardzo skromnie materiał źródłowy. Konkluzje oparte zostały przede wszystkim na jednym z dokumentów Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach, tj. „Postanowieniu o umorzeniu śledztwa z dnia 11 czerwca 2010 r. w sprawie zbrodni wojennej, stanowiącej zbrodnię przeciwko ludzkości popełnionej poprzez naruszenie prawa międzynarodowego przez funkcjonariuszy Rzeszy Niemieckiej w okresie od jesieni 1941 roku do maja 1945 roku, polegającej na bezprawnym pozbawieniu wolności ze szczególnym udręczeniem około 30.000 osób cywilnych narodowości polskiej w obozach zwanych «Polenlagrami»” [postanowienie o umorzenie dotyczyło także innych 17 śledztw związanych z „Polenlagerami” i represjami niemieckimi – uwaga A.Z.]¹⁶. Jak podała prokurator Teresa Kurczabińska na stronie 12 „Postanowienia

¹⁶ Zob.: *Postanowienie o umorzeniu śledztwa z dnia 11 czerwca 2010 r. w sprawie zbrodni wojennej, stanowiącej zbrodnię przeciwko ludzkości popełnionej poprzez naruszenie prawa międzynarodowego przez funkcjonariuszy Rzeszy Niemieckiej w okresie od jesieni 1941 roku do maja 1945 roku, polegającej na*

o umorzenia śledztwa...”, OKŚZpNP w Katowicach w czasie śledztwa zebrała „obszerny materiał dowodowy w postaci zeznań świadków, osób pokrzywdzonych przebywających w „Polenlagrach” i dokumentów przez nich załączonych do akt sprawy, materiałów Archiwum Państwowego w Katowicach: Zespół Rejencja Katowicka, Archiwum Państwowego we Wrocławiu Zespół Rejencja Opolska, materiały z Bundesarchiv z Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji, Dokumentów w Katowicach i we Wrocławiu, materiały Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, Akta ósmego procesu Norymberskiego”¹⁷. Z niezrozumiałych dla mnie względów Autor rozprawy z tych materiałów nie skorzystał, chociaż według ustaleń śledztwa w 10 Polenlagerach przebywali mieszkańcy powiatu żywieckiego, co mgr Piotr Rypień wykazał. Akta śledztwa umożliwiały szersze zbadanie losów represjonowanych osób, przebieg wysiedleń i warunki przetrzymywania w Polenlagerach ludności polskiej z Żywiecczyny, co stanowiło przecież przedmiot badań Autora i mogło przyczynić się do nowych ustaleń. W rozdziale trzecim brakuje także scharakteryzowania struktury kripo i gestapo oraz innych formacji policyjnych na opisywanym terenie. Szkoda, że Autor nie odniósł się tutaj do problematyki więziennictwa niemieckiego i jego struktury lokalnej (więzienia i areszty). Rozbudowany niemiecki aparat represji był jednym z najważniejszych czynników niemieckiej polityki okupacyjnej. Wiązało się to też nierozzerwalnie z różnymi formami represji wobec ludności, którym poświęcony został kolejny rozdział czwarty, chociaż i tam trudno mi było odnaleźć głębszą analizę niemieckich struktur policyjnych oraz charakterystyki ich działań w powiecie żywieckim. Tak jak w poprzednich rozdziałach również tutaj wystąpiły błędy spowodowane brakiem dbałości Autora rozprawy o przestrzeganie zasad warsztatu historyka oraz błędy redakcyjne:

- na s. 84, w przypisie 242 mylnie powołano stronę powoływanej publikacji – zamiast s. 147 powinna być s. 149;
- na s. 86/87, w przypisie 252, powołano się między innymi na informacje z książki Stanisława Dobosza pt. *Wojna na Ziemi Żywieckiej od kwietnia 1939 do kwietnia 1945* (Żywiec 2004), które miały pochodzić ze strony 124 tejże publikacji. Niestety na tej stronie nie odnajdziemy żadnych informacji o niemieckich okręgach urzędowych na Żywiecczyźnie i ich obsadzie personalnej; dla ścisłości podam, że S. Dobosz na s. 124 pisał o Tajnej

bezprawnym pozbawieniu wolności ze szczególnym udręczeniem około 30.000 osób cywilnych narodowości polskiej w obozach zwanych „Polenlagrami” i inne śledztwa, <https://ipn.gov.pl/download/1/49753/11062010-Pollenlagry-S-47-02-Zn.pdf> [skorzystano 18.11.2018 r.].

¹⁷ Tamże, s. 12.

Organizacji Niepodległościowej. Prawdopodobnie Autor rozprawy ponownie pomylił się, a zamiast strony 124 powinien powołać stronę 44 wymienionej wyżej publikacji, której treść odpowiadałaby merytorycznie informacjom zamieszczonym w tekście głównym rozprawy doktorskiej;

- s. 94, w tekście głównym rozprawy, jako tekst autorski znalazło się zdanie:

W połowie 1942 roku Heinrich Himmler podjął decyzję odnośnie organizacji na Górnym Śląsku systemu obozów koncentracyjnych dla Polaków pod nazwą „Polenlager”.

Zdanie powyższe w niemal identycznym brzmieniu funkcjonuje na stronach internetowych, w tym w Wikipedii w brzmieniu:

W tych okolicznościach w połowie 1942 roku Heinrich Himmler podjął decyzję odnośnie organizacji na Górnym Śląsku systemu obozów koncentracyjnych dla Polaków pod nazwą „Polenlager”¹⁸;

- s. 102, przypis 294, w tekście przypisu znalazły się następujące zdania, które powinny zostać oznaczone jako cytaty:

1 maja 1920 r. powierzono mu obowiązki dowódcy XVI Brygady Artylerii 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty. Pełnił również dowódcą twierdzy Grudziądz. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej [przytoczona pisownia zgodna z testem zamieszczonym w rozprawie – uwaga A.Z.].

Trudno mi stwierdzić, skąd Autor zaczerpnął te powyższe zdania, ale w prawie identycznej formie można je odnaleźć na stronie Wikipedii pod hasłem „Karol Olbracht Austriacki”, gdzie możemy przeczytać:

1 maja 1920 r. powierzono mu obowiązki dowódcy XVI Brygady Artylerii 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty. Był również dowódcą Twierdzy Grudziądz. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej¹⁹.

¹⁸ Polenlager <https://pl.wikipedia.org/wiki/Polenlager>, skorzystano 05.11.2018 r.

Rozdział czwarty dotyczy: polityki ludnościowej okupanta, w tym struktury społeczno-zawodowej ludności w czasie wojny; represji okupanta wobec mieszkańców Żywiecczyny; Zagłady Żydów; polityki ekonomicznej na terenach okupowanych; rabunku siły roboczej oraz zmian w kulturze i edukacji. Opracowanie tych zagadnień było ważne, gdyż omówienie poszczególnych rodzajów represji stosowanych wobec Polaków i przeprowadzonej eksterminacji części z nich, a także charakterystyka sytuacji miejscowych Żydów i ich Zagłady oddają straszne realia czasu wojny. Autor dodał do tego obrazu jeszcze niezwykle trudną sytuację ekonomiczną miejscowego społeczeństwa, co zobrazował dokładnymi danymi statystycznymi o cenach i wysokości przydzielanych racji żywnościowych. Jednocześnie w rozprawie ukazano różne formy oporu stosowane przez ludność wobec niemieckich działań i zarządzeń, np. prywatne domy stały się azylem dla podejmowania nauczania w języku polskim, krzewienia patriotyzmu, podtrzymywania tradycji, nauczyciele prowadzili tajne komplety. Autor rozprawy przytoczył wiele nazwisk osób zamordowanych, aresztowanych, represjonowanych za niedostarczenie kontyngentu, wywiezionych na roboty oraz innych osób represjonowanych. Biorąc pod uwagę sformułowany temat badawczy wszystkie te problemy szczegółowe charakteryzujące okupację niemiecką należy uznać za potrzebne, a ich opracowanie za konieczne.

Autor zdecydował się wyodrębnić w oddzielny rozdział piąty zagadnienia dotyczące przeprowadzenia niemieckiej akcji wysiedlenia ludności polskiej z terenu Żywiecczyny (niem. *Saybusch Aktion*), która rozpoczęła się we wrześniu 1940 r. W tej części pracy zostały omówione m.in. takie istotne zagadnienia jak: niemieckie plany wysiedlenia jako przejaw polityki okupanta wobec ludności; instrukcje i przygotowania aparatu okupacyjnego do przeprowadzenia wysiedlenia; osadnictwo niemieckie na Żywiecczyźnie; przebieg i etapy wysiedleń. Autor nie ograniczył się jedynie do przedstawienia organizacji i przebiegu tej akcji, ale określił jej cechy charakterystyczne oraz efekty i końcowy bilans. Treść rozdziału ma charakter analizy historycznej z podsumowaniami poszczególnych etapów wysiedleń, a z drugiej strony ukazuje proces osadnictwa niemieckiego. Mgr Piotr Rypień wykorzystał do tego zarówno dotychczasową literaturę przedmiotu jak i źródła archiwalne. Treść została wzbogacona o materiał ilustracyjny ze zbiorów własnych Autora oraz archiwów lokalnych i prywatnych. Porównując jednak ten rozdział do kilkusetstronicowej publikacji Mirosława

¹⁹ Karol Olbracht Austriacki, https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Olbracht_Austriacki [skorzystano 05.11.2018 r.].

Sikory pt. *Niszczyć, by tworzyć. Germanizacja Żywiecczyny przez narodowosocjalistyczne Niemcy 1939-1944/45*, wydanej w Katowicach w 2010 roku, w której obszerna część poświęcona została wysiedleniom ludności polskiej z Żywiecczyny i niemieckim procesom osadniczym, to pod względem zebrania i analizy materiałów archiwalnych Autor rozprawy jednak nie osiągnął takiego poziomu opracowania tematu jak M. Sikora w swojej książce. Nie dokonał również weryfikacji i oceny dotychczasowych wyników badań. Na stronie 222 zamieścił tabelę 32 pt. „Wysiedlenia ludności polskiej przeprowadzone w ramach «Saybusch-Aktion» w 1940 r.”, która została zaczerpnięta z książki A. Szefera *Hitlerowskie próby zasiedlenia ziemi śląsko-dąbrowskiej w latach II wojny światowej (1939-1945)* (wyd. Katowice 1984, s. 122-123), gdzie podano m.in. miejsca i daty akcji wysiedleńczych z poszczególnych wsi oraz liczbę wysiedlonych Polaków. Zaraz po niej w rozprawie na stronach 223-225 przedstawiono tabelę 33 zatytułowaną „Wykaz transportów z wysiedleńcami do Generalnej Gubernii” opracowaną w oparciu o wykaz Mirosława Sikory z jego książki pt. *Niszczyć, by tworzyć...* (M. Sikora, op. cit., s. 238-240). Pomimo że obie tabele dotyczą tego samego okresu i tego samego zjawiska, to Autor nie skomentował różnic występujących między nimi, nie porównał danych liczbowych i nie przedstawił wniosków. Tymczasem Mirosław Sikora zwracał przecież uwagę na różnice, co do liczebności osób wysiedlonych występujące w sprawozdawczych źródłach niemieckich i meldunkach transportowych (M. Sikora, op.cit., s. 278-279). Należało także poświęcić większą uwagę na uporządkowanie terminologii stosowanej dla opisu „Saybusch Aktion”, gdyż Autor posługiwał się w rozprawie wymiennie pojęciami: wysiedlenie, przesiedlenie, deportacja. Tymczasem w historiografii zwraca się uwagę na różnice pomiędzy tymi terminami i zjawiskami migracyjnymi, które one charakteryzują.

Najobszerniejszy rozdział szósty poświęcony został oporowi wobec okupanta i tworzeniu się Polskiego Państwa Podziemnego na Żywiecczynie. Najwięcej miejsca w tej części zajmują zagadnienia konspiracji zbrojnej i tworzenie się struktur Polskiego Państwa Podziemnego na opisywanym terenie. Przedstawione zostały tutaj struktury terenowe Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej, Delegatury Rządu na Kraj oraz reprezentacji politycznej. W tekście wymieniono wiele nazwisk miejscowych polskich żołnierzy i członków polskiego podziemia na ziemi żywieckiej, co zawsze jest ważne w kontekście historii lokalnej oraz przywracania pamięci o ludziach, którzy działali na rzecz niepodległości. Autor również skupił uwagę na najważniejszych akcjach podejmowanych przez miejscowe struktury ZWZ-AK, w tym m.in.: prowadzeniu działań wywiadowczych; budowie i utrzymaniu

konspiracyjnych szlaków przerzutowych; zdobywaniu broni i uzbrojenia. Istotne miejsce w tym rozdziale zajęły represje niemieckie wobec polskiego podziemia oraz poświęcono uwagę także takim zagadnieniom jak kolaboracja i sieć konfidentów. Jest tu sporo interesujących informacji o sabotażu i dywersji prowadzonych na Żywiecczyźnie przez struktury ZWZ-AK oraz o tworzeniu partyzantki. Rozdział zawiera dużo szczegółów o realiach budowania i działania konspiracji na badanym terenie. Były one inne niż na terenie Generalnego Gubernatorstwa ze względu na niemiecką politykę i praktykę okupacyjną w tej części ziem wcielonych do Rzeszy. Autor scharakteryzował także najważniejsze akcje bojowe partyzantów oraz niemieckie akcje represyjne. Znalazło się tutaj omówienie takich zagadnień jak: działalność harcerstwa w czasie okupacji; tajne nauczanie oraz prasa konspiracyjna. Z przeprowadzonej analizy wynika, że sieć tajnego nauczania na ziemi żywieckiej była dobrze tutaj zorganizowana i przygotowana do wypełniania swojej roli edukacyjnej. Uznaję te ustaleń za wartościowe. Niestety i w tym rozdziale budzi wątpliwości samodzielność niektórych fragmentów tekstu autorskiego. Znajdują się tu bowiem fragmenty identyczne z fragmentami Wikipedii, czego Autor jednak nie wykazał tego w przypisach, ani nie oznaczył tych fragmentów jako cytatu. Mam tu na myśli w tekście głównym rozprawy na s. 245 w akapicie drugim tekst w brzmieniu:

Organizacja oparta była na systemie kadrowym. Struktury tworzyły odizolowane od siebie „piątki” konspiracyjne. Piątki, łącząc się po pięć, tworzyły pięcioosobowy komitet, tworząc reprezentację dzielnicy czy okręgu. Mąż zaufania centralnego kierownictwa łączył te komitety pomiędzy nimi a centralą.

W artykule z Wikipedii zatytułowanym „Polska Partia Socjalistyczna – Wolność, Równość, Niepodległość” znajdujemy następujący tekst [poniżej podkreślono treść identyczną z fragmentem rozprawy]:

Organizacja pomyślana była jako kadrowa. Oparta była na strukturach konspiracyjnych „piątek” odizolowanych od siebie. Piątki, łącząc się po pięć, tworzyły pięcioosobowy komitet, tworząc reprezentację dzielnicy czy okręgu. Wyznaczony mąż zaufania centralnego kierownictwa łączył te komitety pomiędzy nimi a centralą²⁰.

²⁰ *Polska Partia Socjalistyczna – Wolność, Równość, Niepodległość*
https://pl.wikipedia.org/wiki/Polska_Partia_Socjalistyczna_%E2%80%93_Wolno%C5%9B%C4%87,_R%C3%B3wno%C5%9B%C4%87,_Niepodleg%C5%82o%C5%9B%C4%87 [skorzystano 14.11.2018 r.].

Natomiast w rozprawie na s. 247 w akapicie drugim znalazło się zdanie z krótkim fragmentem „Instrukcji gen. K. Sosnkowskiego dla płk Stefana Roweckiego w sprawie powołania Związku Walki Zbrojnej” z 4 grudnia 1939 roku, który jednak nie został oznaczony w odpowiednich miejscach cytatem. W rozprawie tekst autorski jest następujący:

Głównym zadaniem organizacji zbrojnej miało być przygotowanie powstania zbrojnego na tyłach armii okupacyjnych, które nastąpi z chwilą wkroczenia regularnych wojsk polskich do kraju.

Do tego powyższego fragmentu w przypisie 826 powołano między innymi publikację: S. Korboński, *Polskie Państwo Podziemne*, Bydgoszcz 2008, s. 29-31, w której znajdował się odnośny fragment „Instrukcji gen. K. Sosnkowskiego dla płk Stefana Roweckiego...” z 4 grudnia 1939 roku w brzmieniu: „*przygotowanie powstania zbrojnego na tyłach armii okupacyjnych, które nastąpi z chwilą wkroczenia regularnych wojsk polskich do Kraju*”. W publikacji Korbońskiego zostało to poprawnie oznaczone jako cytat. Natomiast mgr P. Rypień w rozprawie już tego poprawnie nie zaznaczył, a wręcz przeciwnie uczynił częścią tekstu autorskiego.

Budzi wątpliwość fragment tekstu rozprawy na s. 263/264 w akapicie piątym, co do poprawnego parafrazowania tekstu źródła, na którym opierał się mgr P. Rypień. W rozprawie czytamy:

Rotmistrz „Zawieja” przeprowadził ćwiczenia instruktazowe dla dowódców poszczególnych grup oraz wydał im następujące wytyczne co do działalności partyzanckiej:

- *w lasach żywieckich zorganizować bazy operacyjne dla 3 dużych drużyn partyzanckich i praktycznie wyłączyć te lasy spod kontroli okupanta,*
- *żywność, ubranie i broń zdobywać na Niemcach,*
- *Polakom ściganym przez Niemców zapewnić egzystencję pod opieką partyzantów, szkolić dowódców i żołnierzy.*
- *na każdą operację wroga w stosunku do ludności polskiej odpowiadać odwetem w stosunku do osadników niemieckich.*

Powyższy tekst został oznaczony przypisem 880, w którym powołano się na maszynopis Wojciecha Galicy pt. *Fragmentaryczny opis mej działalności w Organizacjach „Związku Walki Zbrojnej” (ZWZ) później Armii Krajowej (AK) na terenach żywieckich, w okresie okupacji hitlerowskiej, od początku stycznia 1940 włącznie do marca 194* [tutaj w rozprawie brak dokładnego roku – uwaga A.Z.], który w zbiorach własnych posiadał mgr Piotr Rypień. Część wspomnień Wojciecha Galicy na internetowym forum dyskusyjnym „Historycy.org” zamieścił Wojciech Kempa. Znajdujemy tam między innymi niektóre części tekstu identyczne z powyższym fragmentem rozprawy. Podaję dla porównania:

Po wyrażeniu przezornie zgody, rtm. Zawieja dał mi następujące wytyczne działalności partyzanckiej:

- 1. w lasach żywieckich zorganizować bazy operacyjne dla 3 drużyn partyzanckich i praktycznie wyłączyć te lasy spod kontroli okupanta.*
- 2. środki żywności, ubranie i broń zdobywać na Niemcach.*
- 3. Polakom, ściganym przez Niemców, zapewnić egzystencję pod opieką partyzantów.*
- 4. Turystom i osadnikom niemieckim obrzydzić spacer po lasach żywieckich.*
- 5. Na każdą represję wroga w stosunku do ludności polskiej odpowiadać odwetem w stosunku do osadników niemieckich²¹.*

Inne błędy w rozdziale szóstym:

- s. 265, tabela 36, w kolumnie pierwszej błędnie zsumowano dane liczbowe za II półrocze 1943 r., gdzie podane zostało, że ogółem w oddziale AK „Garbnik” było 55 żołnierzy. Dane szczegółowe jednak wykazują liczbę 45 żołnierzy AK w tym oddziale; podobny błąd wystąpił w tabeli 35 na s. 264;
- s. 271, przypis 896, brak informacji bibliograficznej, skąd zaczerpnięto dane o Józefie Fijaku i Stanisławie Koniorze.

W ostatnim rozdziale pracy zatytułowanym „Okupacji dzień powszedni” zostały omówione różne zagadnienia związane z życiem codziennym pod okupacją. Informacje zebrane w tym rozdziale dopełniają obraz okupacyjnej rzeczywistości na Żywiecczyźnie opisany we wcześniejszych częściach rozprawy. Mgr Piotr Rypień poświęcił tutaj uwagę położeniu materialnemu ludności pod okupacją niemiecką, m.in. takim zjawiskom jak: nielegalny handel, przemyt, czarny rynek”, system kartkowy i konfiskaty mienia. Ponadto

²¹ W. Kempa, *Partyzantka w Obwodzie Żywiec* (post 225 z dnia 26.04.2013 r.), <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=55490&st=212> [skorzystano 17.11.2018 r.].

pisał on o postawach i nastrojach społecznych w warunkach okupacji oraz takich zjawiskach jak: korupcja, denuncjacje, zdrada, konfidenci, które przedstawił w oparciu o relacje i wspomnienia świadków oraz powojenne materiały procesowe spraw toczących się przeciwko podejrzanym o współpracę z okupantem. Nadal jest bardzo trudno jest określić skalę niektórych z tych zjawisk i co Autorowi sprawiło trudność. Widać to w jednym z jego wniosków na s. 316, gdzie stwierdził: *Zapewne denuncjowanie było najczęstszą formą współpracy z okupantem*. Temat ten należałoby zbadać jeszcze bardziej szczegółowo. Ostatecznie jednak mgr Piotr Rypień zajął następujące stanowisko wobec tych kwestii i w konkluzjach podrozdziału napisał (s. 318): *Podsumowując, należy wspomnieć, że okupacyjna codzienność nie zdegradowała ogółu społeczeństwa. W związku z tym nie można mu wystawić oceny negatywnej. Miało zarówno swych bohaterów, jak szpicli i zdrajców*. Ponadto w rozdziale Autor podjął również kwestię stosunków polsko-żydowskich na Żywiecczyźnie w okresie okupacji i starał się naświetlić różne postawy wobec Żydów. Odnotował więc zarówno przypadki pomagania, jak i wydawania Żydów oraz różne uwarunkowania okupacyjne, które wpływały na położenie ludności żydowskiej. Należało jednak zwrócić jeszcze większą uwagę na źródła archiwalne zwłaszcza izraelskie oraz na poszerzenie znajomości literatury przedmiotu o stosunkach polsko-żydowskich i Zagładzie Żydów. Mgr Piotr Rypień nie zawsze poradził sobie z krytycznym ustosunkowaniem do tego dorobku oraz zabrakło mu jego szerszej znajomości. To dlatego zapewne polecił do historii stosunków polsko-żydowskich książkę Ewy Kurek pt. *Poza granicą solidarności. Stosunki polsko żydowskie 1939-1945* wydaną w Kielcach w 2006 r., która zebrała wiele uwag krytycznych, a zapomniał i nie wskazał prac uznawanych za fundamentalne, jak chociażby książki Raula Hilberga takie jak: *Zagłada Żydów europejskich* (t. 1-3, wyd. polskie: Warszawa 2014; w przekładzie Jerzego Giebułtowskiego) czy tegoż autora opracowanie pt. *Sprawcy, ofiary, świadkowie: zagłada Żydów 1933-1945* (Warszawa 2007; w przekładzie Jerzego Giebułtowskiego) oraz innych. W rozdziale siódmym słusznie znalazły się jeszcze takie problemy jak: pomoc społeczna i organizacje charytatywne oraz życie religijne i sytuacja Kościoła. Zwracam uwagę, że cytat zamieszczony w rozprawie na s. 313 (11-12 wiersz od góry strony) powinien zostać oznaczony przypisem z informacją skąd pochodził.

Treść główna rozprawy oprócz siedmiu rozdziałów zawiera również „Epilog. Koniec okupacji. Próba bilansu. Społeczność „wychodząca” z wojny”. Tytuł ten wystarczyłoby podać w krótszym brzmieniu, np.: „Koniec okupacji – próba bilansu”. Autor podsumował w nim straty ludnościowe w powiecie żywieckim, które zostały przedstawione w oparciu

o powojenne dane starostwa powiatowego w Żywcu na 14 867 osób. Podkreślił ponadto, że oprócz nich prawdopodobnie jeszcze 918 osób należałoby uwzględnić w ogólnej liczbie start ludnościowych z powiatu żywieckiego, gdyż przypuszczalnie również były to wypadki śmiertelne. Zaznaczone zostało również, że te prezentowane dane nie zawierają liczby ofiar zmarłych na wysiedleniu oraz przypadków śmierci w pierwszych latach po wojnie w konsekwencji uszczerbku na zdrowiu doznany w czasie okupacji. Ważna jest również próba podsumowania strat materialnych w powiecie żywieckim oraz następstw wojny wśród ludności w sferze psychicznej i moralnej.

Rozprawę zamyka „Zakończenie”, w którym przedstawiono najważniejsze wnioski płynące z badań, a dalej umieszczono „Spis tabel”, „Spis zdjęć” i „Spis załączników”. Ten ostatni zawiera pięć tabel prezentujących dane statystyczne o życiu gospodarczym w powiecie żywieckim w 1940 i w 1941 roku, m.in. zakłady przemysłowe, spółki handlowe i detaliczne, spis bydła i inwentarza żywego. Sądzę, że te tabele z powodzeniem można było umieścić w części poświęconej położeniu materialnemu ludności i życiu gospodarczemu w powiecie żywieckim, o czym Autor pisał na wcześniejszych kartach rozprawy. Nie było konieczności prezentowania akurat załączników na końcu, a w dodatku bez jakiegokolwiek komentarza.

Na ostatnich stronach rozprawy znalazła się część zatytułowana: „Źródła i bibliografia”. W tytule wystarczyło jednak podać po prostu samo słowo „Bibliografia”, gdyż z definicji jest to wykaz zarówno książek, czasopism i innych publikacji, jak i różnego rodzaju źródeł. Nie mam uwag, co do struktury bibliografii, oprócz tej, że Autor powinien wykazać w niej netografię (wykorzystane strony internetowe). Natomiast zdecydowanie więcej uwagi należało poświęcić redakcyjne stronie tego tekstu. Niektóre publikacje podane w rozprawie w przypisach nie zostały umieszczone w bibliografii: Cz. Brzoza, *W odrodzonej Rzeczypospolitej* [w:] *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel, F. Kiryk, Kraków 1998; E. Janota, *Wiadomość historyczna i jeograficzna o Żywiecczyźnie*, Cieszyn 1859. Natomiast książka R. Caputy i I. Jezierskiego zatytułowana *Okruchy pamięci. Z dziejów Żydów na Żywiecczyźnie* (Kraków 2000) widnieje w bibliografii dwukrotnie (s. 359 i 360), podobnie jak książka Ryszarda Kaczmarka pt. *Górny Śląsk podczas II wojny światowej. Między utopią niemieckiej wspólnoty narodowej a rzeczywistością okupacji na terenach wcielonych do Trzeciej Rzeszy* (Katowice 2006). Przy archiwaliach muszę zaznaczyć brak wykazanych w bibliografii takich archiwów, jak zbiory on-line Yad Vashem, z których Autor korzystał, o czym zresztą sam poinformował we „Wstępie” do rozprawy (s. 14) oraz archiwum rodziny Hulbój, o którym

piisał następująco: *szczególnie cenne okazały się zbiory Stanisława Huboja, zawierające obszerną korespondencję polsko-żydowską na terenie powiatu żywieckiego* (s. 13).

Na koniec muszę jeszcze wskazać na następujące błędy:

- w przypisach, gdzie powoływano archiwalia powinny zostać podane nie tylko nazwy teczek (jednostek archiwalnych), ale i tytuły poszczególnych dokumentów powoływanych w danym przypadku: s. 87 (przypis 260 i 261), s. 99 (przypis 279), s. 100 (przypis 288), s. 104 (przypis 306); s. 110 (przypis 326, 327 i in.), s. 113 (przypis 344), s. 130 (przypis 407 i in.), s. 132 (przypis 414), s. 204 (przypis 690) i inne;
- przy nazwach archiwów użytych po raz pierwszy należało podać skróty ich nazw stosowane dalej w rozprawie: s. 13 i 14;
- w cytowanych publikacjach należało podać dokładnie strony, z których zostały zaczerpnięte informacje, tj. w przypisach pod tabelami 5, 6, 7 na s. 39, 40, 41; na s. 39, przypisie 114; na s. 291 w przypisie 958 i na s. 319 w przypisie 1036;
- tytuły książek powoływanych po raz kolejny w przypisach powinny być podawane już w skróconym brzmieniu, stosując oznaczenie „op.cit.” lub skracając tytuł publikacji (s. 77, przypis 215; s. 78, przypis 216; s. 277, przypis 914);
- na s. 39 w przypisie 114 brakuje strony publikacji, z której zostały podane informacje;
- s. 41, tytuł tabeli 7 „Ludność powiatu żywieckiego według języka ojczystego (1931 r.)” jest nieadekwatny do treści tabeli, która zawiera dane nie tylko z powiatu żywieckiego, ale także z powiatu bielskiego;
- s. 55, przypis 140 zawiera notkę biograficzną o Aleksandrze Kunickim, ale Autor nie zamieścił informacji skąd dokładnie pochodzą te informacje;
 - s. 59, przypis 151, brak podania strony w jednej z powoływanych publikacji; podobna sytuacja na miejsce na s. 60 w przypisie 153;
- s. 94, przypis 264, tytuł jednej z powoływanych książek należało podać w pełnym brzmieniu oraz podobnie wprowadzić ją do bibliografii. Poprawnie podany tytuł publikacji powinien brzmieć: R. Hrabar, Z. Tokarz, J. Wilczur, *Czas niewoli, czas śmierci: martyrologia dzieci polskich w okresie okupacji hitlerowskiej*, Warszawa 1979;
- s. 143, przypis 436, brak informacji bibliograficznej skąd pochodzą informacje o Janinie Bühl; podobnie na s. 155, przypis 497, gdzie podano dane biograficzne ks. Stanisława Słonki;
- błędy literowe w nazwiskach autorów publikacji zamieszczanych w przypisach: s. 94: podano R. Harbar, powinno być: R. Hrabar; s. 64, 77, 80, 223: jest A. Szafer, powinno być: A. Szefer (podobny błąd w bibliografii);

- tabele 16, 18, 23, 24, 35, 36, 38, 40, powinny zawierać w tytułach określenie z jakiego okresu lub roku pochodzą prezentowane w nich dane.
- s. 199 w tekście głównym i s. 223 w tytule tabeli 33 użyto nazwy: Generalna Gubernia, powinno być: Generalne Gubernatorstwo; s. 218 w tekście głównym użyto: dystrykt lubliński, powinno być: dystrykt lubelski;
- błędy literowe na stronach: 50, 57, 144, 168, 189, 190, 235, 253, 269, 271, 272, 273, 346 (przypis 1109), 316, 325;
- pojedyncze błędy redakcyjne na stronach: 110, 274;
- błędy interpunkcyjne na stronach: 43, 184, 212, 238, 320, 344.

Konkluzje końcowe

Kończąc recenzję rozprawy mgr Piotra Rypienia pragnę podkreślić, że prace naukowe poświęcone całościowemu ukazaniu okupacji niemieckiej (czy też sowieckiej) na danym terenie są zawsze bardzo oczekiwane. Z tego względu oceniam sam wybór problemu badawczego dotyczącego Żywiecczyny w czasie drugiej wojny światowej jako słuszny i ważny. W rozprawie znalazły się treści, które można uznać za wartościowe naukowo. Natomiast obok nich wystąpiły niedopuszczalne i rażące naruszenia zasad warsztatu historyka, których absolutnie nie można zaakceptować. Dotyczy to przede wszystkim zamieszczenia w rozprawie całych zdań lub ich części a nawet dłuższych fragmentów tekstów, których autorstwa nie można przypisać mgr. Piotrowi Rypieniowi, a które w treści rozprawy nie zostały oznaczone jako cytaty. Brakuje też prawidłowego ujawnienia pochodzenia powoływanych lub cytowanych informacji. Nie trzeba chyba szerzej komentować faktu, że Autor rozprawy dość często w rozdziale pierwszym oraz także w kolejnych, chociaż już stosunkowo rzadziej, korzystał z internetowej encyklopedii „Wikipedia”, której teksty nie uchodzą za opracowania naukowe, ale powinien zawsze wykazać i oznaczyć w rozprawie każdy taki tekst, jeżeli na jego podstawie opracowywano fragmenty rozprawy doktorskiej lub cytowano go bezpośrednio. Niestety w tekście autorskim rozprawy znalazły się całe zdania lub części zdań, a nawet większe fragmenty tekstów, które zostały przejęte z innych publikacji i nie można ich uznać za samodzielne i oryginalne teksty autorstwa mgr Piotra Rypienia. Mozolna, a przez to czasochłonna, analiza treści rozprawy i aparatu bibliograficznego wykazała w różnych częściach recenzowanej pracy dużo przykładów takiego niewłaściwego postępowania Autora. Być może nie wszystkie przypadki naruszeń zostały wykryte, ale te, które zostały wykazane w recenzji uznaję za wystarczające

do uzasadnienia jej negatywnej konkluzji. Ponadto niemało w rozprawie jest przypadków nieprawidłowego powoływania publikacji w przypisach i niedokładności ich sporządzenia. W mojej ocenie powyżej wykazane uchybienia świadczą o wielokrotnym braku dbałości przez Autora rozprawy o prawidłowe oznaczenie i powołanie treści cytowanych ze stron internetowych i z niektórych publikacji, a także o wielu błędach przy powołaniu się na literaturę przedmiotu. To przekonuje mnie, że mgr Piotr Rypień nie posiada umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Biorąc pod uwagę powyższe braki i naruszenia zasad naukowego warsztatu historyka, które uznaję za niedopuszczalne, oceniam, że rozprawa mgr Piotra Rypienia nie spełnia ustawowych wymogów stawianych rozprawom doktorskim i wnoszę o niedopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, dn. 18.11.2018 r.

Anna Lapalee